

הצעת חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (תיקון – איסור מלכודות דבק), התשפ"ב-2022

עמותת "תנו לחיות לחיות" מברכת על הצעת החוק שנועדה לאסור את השימוש במלכודות דבק ללכידת בעלי חיים.

עיקרי הדברים

מלכודות דבק הן מהשיטות האכזריות ביותר בתחום הדברת המכרסמים. המאבק הנואש של בעלי חיים להיחלץ מהמלכודות גורם לפציעות ושבירים. בעלי חיים מכרסמים את אבריהם כדי להשתחרר. אם אין בודקים את המלכודות בתדירות גבוהה וממיתים את בעל החיים בשיטה מהירה, התופת יכולה להימשך למעלה מיממה עד שהמוות גואל אותו מייסוריו. לכידה בדבק גם אינה מבחינה בין בעלי חיים, ובעלי חיים נוספים – לטאות, ציפורים וחתלתולים יכולים גם הם להילכד ולמצוא את מותם בייסורים ממושכים.

למלכודות הדבק קיימות חלופות יעילות, זולות ואכזריות פחות, שימזערו את הסבל שנגרם לבעלי החיים. במצב דברים זה, השימוש במלכודות דבק סותר את עיקרון איסור ההתעללות שבבסיסו של חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים), תשנ"ד-1994. ברחבי העולם מדינות כבר אסרו או הגבילו באופן כמעט גורף את השימוש במלכודות דבק, לרבות ניו-זילנד, מספר מדינות באוסטרליה, איסלנד, אירלנד ואנגליה. גם בישראל קיימת הכרה בחקיקה באכזריותן של מלכודות דבק, וציד חיות בר באמצעות דבק נאסר בחוק להגנת חיות הבר, תשט"ו-1955. יש מקום ליישר קו עם עקרונות היסוד של חוק צער בעלי חיים ועם האיסורים המתרבים בעולם, ולאסור על השימוש במלכודות דבק בישראל באופן מפורש.

האכזריות הכרוכה במלכודות דבק

מלכודות דבק הן לרוב משטחים קשיחים שעל-גביהם שכבת דבק שאינו מתייבש. בעל החיים הדורך על המלכודת נלכד בדבק בגפיו ובפרוותו, ואינו יכול להשתחרר.

בשנת 2003 פרסמו ג' מאסון ו-ק' ליטין סקירה מקיפה על השלכות הרווחה של שיטות שונות לשליטה באוכלוסיות מכרסמים.¹ הן סיווגו את מלכודות הדבק בין השיטות האכזריות ביותר, שהן תמיד, או לעתים קרובות, לא הומאניות. על מה שעובר על בעל החיים שנלכד כותבות מאסון וליטין [בתרגום חופשי]:

¹ Mason & Littin (2003) מאסון היא מקבוצת המחקר להתנהגות בעלי חיים באוניברסיטת אוקספורד בבריטניה וליטין מהמרכז לרווחת בעלי חיים וביו-אתיקה באוניברסיטת מאסי בניו-זילנד.

"[בזמן שהם לכודים בדבק] מכרסמים צפויים לחוות כאב ומצוקה מעצם הלכידה, מההשפעות הפיזיות של הדבק על התפקוד שלהם (למשל חניקה) ומטראומה כתוצאה מפאניקה וניסיונות להיחלץ, כגון היתלשות של שערות, קריעה של העור ושברית עצמות. אחרי 3-5 שעות, דווח שבעלי החיים מכוסים בצואה ובשתן של עצמם. כשהמלכודות נאספות, בעלי החיים לעתים קרובות צוחקים; מדביר אחד אף תיאר לנו אותם כ"screeching their heads off". חלק מהמכרסמים נושכים בגפיים של עצמם כדי להיחלץ. נראה, אם כן, שלמלכודות דבק יש מחיר מבחינת רווחה, בדומה למלכודות מליתעות: מצוקה וטראומה מיידיות ומתמשכות, ולאחר מכן התייבשות, רעב ולעתים קטיעת אברים עצמית, כשבעלי החיים מוחזקים לכודים לתקופות ארוכות".²

במסמך ההכנה לתקנות בנושא, שהוכן ע"י ממשלת ויקטוריה (אוסטרליה) תואר הסבל של המכרסמים שנלכדים במלכודות דבק, בין היתר כך [בתרגום חופשי]:

"חלק מבעלי החיים סובלים מכאב כשהפרווה נקרעת מהם וחושפת את העור, בעוד שאחרים סובלים מגפיים שבורים בניסיון להימלט. בעלי חיים נכנסים לפאניקה ומשתיינים ומחרבנים בכמויות גדולות כשהם נתפסים במלכודת דבק. העיניים והעפעפיים שלהם עשויים בסופו של דבר להתכסות בהפרשה עבה, דמוית ג'ליטין, בצבע לבן-חלבי, שלא ניתנת להסרה באמצעות מצמוץ. נמצאו בעלי חיים שבשל חולשה נפלו – פניהם תחילה – אל תוך הדבק, וכפי הנראה נחנקו עקב חסימה של הנחיריים. הרמה הגבוהה של המצוקה נמשכת על-פני תקופה ממושכת, לעתים קרובות יותר מ-24 שעות..."³

מצטרף לכך האופן בו נגרם המוות. לציבור הרחב אין ידע, אמצעים ומיומנויות להמית בעלי חיים שנלכדו במהירות ובמזעור של סבל. רוב האנשים גם יירתעו מביצוע הפעולות הכרוכות בכך. פשוט יותר להשליך לזבל את המלכודת החד-פעמית, על בעל החיים הלכוד בה, שימות לאחר גסיסה ארוכה. על זמינותן הגבוהה של מלכודות הדבק כותבות מאסון וליטין כי "משך הלכידה של המכרסמים, או האופן בו הם מתים, צריך להישאר לדמיון".⁴

לפי מסמך ההכנה לתקנות בנושא, שהוכן ע"י ממשלת ויקטוריה –

"בעל החיים ימות בסופו של דבר מחשיפה, התייבשות, רעב, חנק, טריפה או הריגה בידי אדם. בעלי חיים עשויים למות מפציעות ואבדן דם משום שבעלי חיים מנסים לכרסם את גפיהם בניסיון להיחלץ מהמלכודת".⁵

² Mason G & Littin K E, (2003) "The Humaneness of Rodent Pest Control" *Journal of Animal Welfare* 2003 12: 1-37. p. 16.

³ Department of Primary Industries, Victoria, Australia (DPI VIC) (2005), **Draft Prevention of Cruelty to Animals (Prohibition of Glue Trapping) Regulations 2005 – Regulatory Impact Statement**. pp. 3-4. [http://www.vcec.vic.gov.au/CA256EAF001C7B21/WebObj/PreventionofCrueltytoAnimals%28ProhibitionofGlueTrapping%29Regulations2005RIS/\\$File/Prevention%20of%20Cruelty%20to%20Animals%20%28Prohibition%20of%20Glue%20Trapping%29%20Regulations%202005%20RIS.pdf](http://www.vcec.vic.gov.au/CA256EAF001C7B21/WebObj/PreventionofCrueltytoAnimals%28ProhibitionofGlueTrapping%29Regulations2005RIS/$File/Prevention%20of%20Cruelty%20to%20Animals%20%28Prohibition%20of%20Glue%20Trapping%29%20Regulations%202005%20RIS.pdf)

⁴ Mason & Littin (2003) p. 23

⁵ DPI VIC (2005) p.3.

פגיעה בבעלי חיים אחרים

הסבל החריף הכרוך במלכודות דבק נגרם לא רק למכרסמים שהן מיועדות נגדם, אלא גם לבעלי חיים אקראיים שנלכדים במלכודות. לפי מסמך ההכנה לתקנות בנושא, שהוכן ע"י ממשלת ויקטוריה (אוסטרליה):

"מלכודות דבק אינן מבחינות בין מינים ביולוגיים, ופוטנציאלית עשויות ללכוד כל בעל חיים קטן, לרבות ציפורים, חתולים, פוסומים וחיות בר אחרות. (ישנם מקרים מתועדים של פוסום ושל חתלתול שנלכדו במלכודות דבק גדולות בוויקטוריה)".⁶

מקרים של לכידת בעלי חיים אחרים במלכודות דבק – כמו שממיות וחתלתולים – מתועדים גם בישראל. תיאורים אנקדוטליים של פגיעות בחיות בר שונות ניתן למצוא באתרי אינטרנט רבים.⁷

האלטרנטיבות

מאסון וליטין מדרגות את השיטות לשליטה באוכלוסיית מכרסמים ולהדברתם בהתאם למידת האכזריות שלהן. את השיטה של מלכודות דבק הן משייכות לקטגוריה של שיטות שהן אכזריות, וכרוכות במצוקה קשה, מוות אטי, פגיעות משניות וסבל ארוך טווח לבעלי חיים שנפגעו אך לא מתו.

לפי הדירוג של מאסון וליטין (2003) ישנן חמש שיטות שהן מתארות כ"יחסית הומאניות": **הרחקה והרתעה**: סגירה הרמטית של מקורות מזון, ניקוי של פסולת מזון, טיפול בברזים דולפים, אטימה וחסימה של מעברים, סילוק גרוטאות וכיוצא באלו – כל אלו מונעים התפתחות של אוכלוסיות מכרסמים גדולות באופן אפקטיבי לטווח ארוך. לאלו יש להוסיף אמצעי הרתעה, כגון חתולים, כימיקלים מסוימים ועוד. **מלכודות הרג מכאניות** (מדגמים מסוימים) נסגרות בעוצמה על המכרסם והורגות אותו באופן מיידי. **מלכודות הרג מחשמלות** ממיתות במהירות, וייתכן שתוך אבדן הכרה מהיר. שתי השיטות האחרונות בקטגוריה זו הן **הרעלה בגז ציאניד והרעלה באמצעות פיתיונות מורעלים באלפא-כלוראלוז**.

לכידה במלכודות-קופסה היא, לפי החוקרות "קבילה", ובלבד שנשמרים מספר כללים, כדי שהמכרסם הלכוד לא יסבול מקור ורעב ממושכים וישוחרר בסביבה שתאפשר לו לשרוד. מאחר שמלכודת קופסה היא רב-פעמית, ושימוש חוזר מחייב שחרור של בעל החיים, לא קיים חשש להשלכת המלכודת עם בעל החיים לזבל, לגסיסה איטית וממושכת. במסמך ההכנה לתקנות בנושא, של משרד החקלאות של ניו-זילנד, משנת 2002⁸ מצוטט מחקר שהראה שמלכודות קופסה היו יעילות בהרבה ממלכודות דבק בתפיסת מכרסמים.

שלוש שיטות נוספות (פחמן דו-חמצני, גז פוספין, ומזון קטלני על בסיס צלולוז) הן פחות הומאניות, לפי מאסון וליטין, אולם "לא הגרועות ביותר מבין השיטות הקיימות".

⁶ DPI VIC (2005) p. 2.

⁷ ראו, למשל, בסרטון כאן: <http://www.youtube.com/watch?v=intcfY6fdSY>

⁸ Ministry of Agriculture and Forestry, New Zealand (MAF NZ) (2002), **Proposed Prohibition of the Use of Rodent Glueboard Traps – MAF Public Discussion Paper No. 29**. Sec. 3.5.1.1.

משפט משווה

ניו-זילנד

באפריל 2000 המליצה הוועדה המייעצת הלאומית לרווחת בעלי חיים (NAWAC) בניו-זילנד לאסור את היבוא, המכירה והשימוש במלכודות דבק. בעקבות המלצה זו יצא ב-2009 ה-Animal Welfare Order 2009 (Glueboard Traps). הצו אוסר על שימוש במלכודות דבק ועל מכירתן, בחרג צר של אישורים מיניסטריליים מיוחדים.

אוסטרליה

גם באוסטרליה קבעה הוועדה המייעצת הלאומית לרווחת בעלי חיים (NCCAW) שמלכודות דבק גורמות סבל שלא לצורך, וכי יש לאסור את הייצור שלהן, את היבוא שלהן ואת השימוש בהן. הוועדה קבעה, שישנן חלופות שהן הומאניות יותר ויעילות כלכלית למלכודות אלו.⁹ הנושא מוסדר באוסטרליה ברמת הטריטוריות המרכיבות את הפדרציה. ויקטוריה, טסמניה והטריטוריה של בירת אוסטרליה (ACT) אסרו על השימוש במלכודות דבק, בחקיקה דומה לזו שבניו-זילנד.¹⁰

אירלנד

השימוש במלכודות דבק אסור לפי חוק הגנת חייית הבר האירי עוד משנת 2000 (האיסור אינו מוגבל לחיות בר מוגנות דווקא, אלא ליונקים וציפורים באופן כללי).¹¹ על אף שהחוק מאפשר קביעת חריגים לאיסור על שימוש במלכודות על ידי שר הסביבה, מלכודות דבק לא נכללו במסגרת החריגים הללו.¹² והשר להגנת הסביבה הבהיר את חוסר החוקיות של המלכודות הללו עוד ב-2006.¹³

איסלנד

סעיף 28 לחוק צער בעלי חיים האיסלנדי קובע, בתרגום חופשי:¹⁴

”בעת הדברת מזיקים, אסור להשתמש בשיטות הגורמות כאב או לכידה בלתי נחוצים. יש להבטיח ששיטות ההדברה לא גורמות נזק לאף בעל חיים למעט מזיקים”

בהתאם להוראת חוק זו הבהירו השירותים הווטרנריים באיסלנד בדצמבר 2021 כי מלכודות דבק ומלכודות טביעה אינן עומדות בהוראות החוק ואסורות בשימוש.¹⁵

⁹ DPI VIC (2005) p 8-9

¹⁰ בוויקטוריה: תקנה 53 ל-Prevention of Cruelty to Animals Regulations, 2008. ב-ACT: תקנה 7D ל-Animal

Welfare Regulations, 2001. בטסמניה: סעיף 12 ל-Animal Welfare Act, 1993.

¹¹ Wildlife Act, 1976, Sec 34:

<https://www.irishstatutebook.ie/eli/1976/act/39/enacted/en/print#sec34>

¹² Wildlife Act 1976 (Approved Traps, Snares and Nets) Regulations 2003:

<https://www.irishstatutebook.ie/eli/2003/si/620/made/en/print>

¹³ <https://www.independent.ie/irish-news/banned-bird-glue-traps-trade-smashed-26387713.html>

¹⁴ Animal Welfare Act, 2013 no. 55 April 8 (translated):

<https://www.althingi.is/lagas/147/2013055.html>

הצעת חוק פרטית¹⁶ האוסרת על השימוש במלכודות דבק, גם היא בחרג צר של אישורים מיניסטריאליים מיוחדים למדבירים, וכמוצא אחרון בלבד, אושרה פה אחד בבית הלורדים בגיבוי הממשלה באפריל 2022. החוק ייכנס לתוקף לאחר שיקבל אישור מלכותי. **החוק שאושר אף מטיל חובה על אנשים שמוצאים מלכודות דבק מוצבת באופן שמכרסם עלול להילכד בה, לסלק את המלכודת אלא אם יש להם טעם מוצדק שלא לעשות כן.**¹⁷

גם ממשלות ויילס וסקוטלנד הודיעו על כוונתן להציג חקיקה שתאסור את השימוש במלכודות דבק באופן מוחלט.¹⁸

המצב החוקי בישראל

בישראל לא קיים כיום איסור פרטיקולרי על השימוש במלכודות דבק, אולם סעיף 2(א) לחוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים), תשנ"ד-1994, אוסר על התאכזרות, התעללות או עינוי של בעלי חיים. בפסק דין ברע"א 1684/96 **תנו לחיות לחיות נ' מפעלי נופש חמת גדר** נקבע שהתעללות, עינוי או התאכזרות הם גרימת סבל לבעל חיים ללא הצדקה. **קיומן של חלופות יעילות שגורמות סבל פחות לבעלי החיים מוביל למסקנה ששימוש במלכודות דבק הוא מהווה התעללות לפי סעיף 2(א).** בית המשפט העליון קבע כי קיומה של פרקטיקה שגורמת סבל לבעלי חיים עובר לחקיקת חוק צער בעלי חיים לא מוציא אותה מגדר איסור ההתעללות שבחוק (ר' בג"ץ 9232/01 "נח" ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי חיים נ' היועץ המשפטי לממשלה, בו נאסרה הפרקטיקה של פיטום אווזים ועופות מים אחרים).

בחקיקה אחרת – החוק להגנת חיית הבר, תשט"ו-1955, אוסר, כאמור בדברי ההסבר להצעת החוק שבעניינו, את השימוש במלכודות ובדבק לציד חיות הבר. ובעוד שחוק הסדרת העיסוק בהדברה תברואתית, תשע"ו-2016 מגביל שימוש ב"תכשירי הדברה" מסוימים בהדברת "מזיקים", בית המשפט העליון קבע כי מלכודות דבק אינן עונות על הגדרת "תכשירי הדברה", ועל כן לא חלות עליהן ההוראות המסמיכות לעניין אישור והגבלה של תכשירי הדברה במסגרת ההדברה הרלוונטית לחוק זה.¹⁹

בשל מגבלות אלו ועל מנת להסיר ספק – יש מקום לאסור באופן מפורש את השימוש במלכודות דבק.

¹⁵ Icelandic Food and Veterinary Authority, "Mouse movement - which methods of killing pests comply with the law", 10.12.2021:

<https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/musagangur-hvada-adferdir-vid-aflifun-meindyra-samrymast-logum>

¹⁶ Glue Traps (Offences) Bill, Bill 27, 58/2:

<https://publications.parliament.uk/pa/bills/cbill/58-02/0027/210027.pdf>

¹⁷ סעיף 1(5).

¹⁸ <https://bpc.org.uk/News-and-Blog/the-future-of-glue-boards-in-wales-scotland-and-northern-ireland/275184>

¹⁹ בג"ץ 3651/17 **קירות שקופים נ' השר להגנת הסביבה** (28.12.2017)